

MÓZES A NÉBÓ HEGYÉN

V A R G A Z O L T Á N

Kánaán határára érkezve Mózes végképp öreg lett, menthetetlenül százhusz esztendő, legendákba veszően ószövetségi korának mércéje szerint is vénségesen vén. Tulajdon szemében is: nem csupán fáradtnak és megtörtnek érezte magát, de – egyik pillanatról a másikra – ugyanennyire feleslegesnek. Negyven év értelmetlenül tévelygő sivatagi vándorútja során, egymás után jutva túl a kőtáblákon, az egyiptomi húsfazekak elsiratásán, az aranyborjún, a sziklából fakasztott vízszugáron, a mannán és a fürjeken, s ki győzné felsorolni, mi mindenben még, egyszerűen ráébredt, hogy küldetése befejeződött. Be, még ha titkon reménykedett is; hasztalanul igyekezve további bolyongásra invitáló nappali felhőtornyot, illetve éjszakai lángoszlopot ráhazudni a láthatárra. Hirtelen, minden nélkül tűnt el mindkettő, mintha soha nem is léteztek volna. Néha úgy is érezte: soha nem is léteztek.

Annál is inkább, mivel az Úr hangját sem hallotta többé. Amiért – bármekkora is volt körülötte a nyüzsgés, az Ígéret földjére alászállni készülő Nép ricsajozása – leggyötrőbbnek épp a lelkét jegesen körülölelő csendet érezte, dermesztőnek, hidegrázósnak. Mert mindenekelőtt fázott, didergett. Miközben a többiekéről a napsugarakat megkettőző, kopár sziklák közt patakokban folyt a verejték. Amit melleleg kezdettől fogva észre is vett, emiatt sem lehetett hát kétséges afelől, hogy valójában belülről fázik. Belülről, de kívülreredve, végső fokon az Úr szájának otthonosan párás melege nélkül. Ahonnan mint egykor Ádá-

mot a Paradicsomból, egyszerűen kiűzték. Lángpallos nélkül ugyan, de anélkül is egyben, hogy rászolgált volna. Igen, csak úgy simán kiköpték.

Kíméletlenül, holott . . .

„Holott”, igen, annak ellenére tehát, hogy az Úr jó előre közölte vele, mire számíthat. Mivel Mózes bármennyire a feltétlen engedelmesség gyakorlatához szokott is, sérelmesnek érezte az eljárást. Végtére is vele, vele, igen, vele azért kivételt tehetett volna . . . Nem mintha nem állt volna távol a lázadástól vagy akár a merő indulattól, inkább szomorú volt csak. Reménytelenül sóvárgó tekintettel követve a Jordán keskeny ezüstszalagját.

Odafenn, a Nébó hegyén üldögélve, ahová sátrát felállíttatta.

Tudva jól, hogy a pillanat, az a bizonyos egyetlen hátralévő még, bármikor bekövetkezhet. Alkalmasint várva is rá, vagy legalább igyekezve elhíttetni magával: nem bánna, ha máris bekövetkezne.

Vagyis úgy üldögélt ott a völgybe letekintve, mint akinek semmi dolga többé a világgal. Ideértve magát a Népet is, a nemrég még egyedül fontosat a világon – melynek szemében mintha ő se lett volna fontosabbé. Mivel a körülötte mozgók számára mintha nem lett volna igazán jelen, vagy mindössze félig-meddig túlvilági mivoltában már, akinek szavát meghallani ugyan kötelesség, ámde szólni hozzá, végső útjára készülő imádságában megzavarni azonban szentségtörésnek számít. Igen, igen, a feltétlen tiszteletnek ez a válaszfala, az elevenen való bebalzsamozottságnak ez a pólyája szigetelte el környezetétől, és tette egyben lehetővé az indulásra készen állók türelmetlen toporgásának leplezését. Alapjában véve felemás módon, hiszen Mózes előtt mégsem maradt titokban, hogy a mélységes tisztelet túlhangsúlyozása mellett a Nép valójában a pillanat bekövetkeztét várja. Pusztában megifjodottan, szabadsághoz edződötten, hetvenkedően, hangoskodón, harciasan, büntelenségtől gögösen, hogy végre tőle is megszabaduljon.

Igen, a Nép, az ő Népe, ugyanaz a nép, a mindenkori, ami mégsem volt ugyanaz többé. Nem, mivel más lett, olyan, amilyené tenni akarta, de amilyenek . . . most itt, útja végén úgy érezte, nem tudja szeretni többé.

Úgyhogy csak ült sátra előtt, és várt. Napokon át, napestig. Akárcsak annak a bizonyos napnak az estéjén is, amikor végképp hidegnek érezve már a kinti levegőt, mit sem sejtve lépett vissza sátrába, és ütközött bele

a vele szembe fordultan álló nagy szakállú öregemberbe. Önmagába akár, hogyha úgy tetszik. Mert egy pillanatig mintha hatalmas tükörrel talált volna magát szemben, természetesen bronzból valóval, de sokkal nagyobbval annál, mint amelyet valaha is látott-láthatott alkalmasint a fáraó palotájában. Bár azért másra is gondolt. Mivel egy röpke pillanatra az is megfordult a fejében, hátha azért került szembe magával, s látja magát ekképp kívülről, mivel lelke máris elhagyta testét. Ám ahogy tulajdon kezére, lábára, ruhájára pillantott, hirtelen támadt feltevése mégsem igazolódott.

– Vagyok, aki vagyok! – szólalt meg aztán a váratlan vendég Mózes kérdő tekintetére. Valójában azonban a hangjáról ismerte föl, arról, ami összetéveszthetetlenül azonos volt önmagával. Akár égő csipkebokorként mutatkozott is meg előtte, akár felhőoszlopként, akár látványkíséret nélkül, egyedül hangként. Mivel mindig egyformán hangzott. Rangjához illően kinyilatkoztatásként, ellentmondást nem tűrően, parancsolóan. Ő az tehát, vagyis valamiről újfent kiderült, hogy az igazat, a legtisztább igazat mondta. Merthogy tanítása szerint saját képére és hasonlatosságára tcremtette Ádámot és annak minden utódját (s általa, Mózes által ezt taníttatta a Népnek is), és hát íme, színről színre is ennek felel meg, gondolta fellelkessedve. Mivel az alakváltozás képességéből következők pár pillanat töredéknyi késéssel jutottak csak eszébe: nevezetesen, hogy ez esetben semmiféle „igazi”, „valóságos”, „hiteles” alakja nem is lehet, mivel valamennyi ilyennek számít. Azon töprengeni viszont, hogy miért éppen az ő, Mózes alakját felöltve jelent meg előtte az Úr, ideje sem volt tulajdonképpen. Mert a sátor csendje így is súlyos volt, szinte már kínos is kissé.

– Eszerint mégis eljöttél? – szólalt meg hát Mózes hangjában a szemrehányás és a megkönnyebbülés vegyülékével. Még inkább megkönnyebbülten ismerve rá saját hangjára. Amiért is ennek alapján ketjük kiléte továbbra sem tűnhet vitathatónak.

Bármennyire hasonlatosnak érezte is a vele szemben álló öregember (valahogy túlságosan is földi öregember) fürkésző nézését a maga, meghatározott helyzetekben használatos tekintetéhez. Amelyet nem annyira „látásból” ismert, sokkal inkább belső világában kivetítve, prófétai és vezéri szerepéhez nélkülözhetetlen önkontrolljának is köszönhetően.

- Azt hitted, cserbenhagytalak? – hallotta közben.
- Te, Uram, engem? Hogyan tehetted volna? – felelte gyorsan.

*

MÓZES BÚCSÚJA (témavázlat)

1. A végnapjait élő Mózes elérkezik az Ígéret földjének határára, arra a bizonyos hegyre, ahonnan még letekinthet arra, ahova – az Úr akaratából – már be nem léphet. E pillanatban „érjük tetten”, ahogy elragadtatottan, de fájó szívvel nézi a tejjel-mézzel folyót (?) mellett a kanyargó Jordán keskeny, fénylő szakaszát. Itt esik szó az előzményekről, hogy ti. a „húsfazekakat” visszasírók nemzedékének ki kell halnia, hogy az új, edzett, harcoss generáció bevonulhasson. Ezekre visszagondolva merül fel benne, hogy alighanem ez az utolsó estéje, a másnap reggelt már nem éri meg.

2. Visszatérve a sátorba (fázik, a hideg rázza, rosszul érzi magát) meghökkenésére tulajdon hasonmását találja bent, s csak miután amaz „Vagyok, aki vagyok!”-kal köszönti, ismer benne az Úrra. (Villanás-szerűen utalni arra a bibliai részre, ahol erről esik szó, csipkebokor, kígyó?) Első pillantásra meghökken, hogy az Úr ennyire „hasonlít hozzá”, úgyhogy azt hiszi, ezúttal valóságos alakjában látja az Urat, de aztán rádöbben, hogy ez a megjelenési forma nyilván semmivel sem valóságosabb a kígyónál vagy a csipkebokornál, hiszen az Úr annyi alakot ölthet, ahányat akar, s így nincs is eleve adott, „hiteles”, valóságos alakja – láthatatlanként tetszés szerinti alakban válhat láthatóvá.

3. Ezen tünődve pár pillanatig szólni sem tud. Úgyhogy az Úr megelőzi: „Ne kérdezd, ki vagyok. Vagyok, aki vagyok!” „Értem jöttél?” „Még nem, csak hozzád. Hozzám nélkülüm is eltalálsz. Hisz tudod az utat.” (Előzőleg valamit arról, hogy M. tulajdonképpen a hangjáról ismer az Úrra.) Ezt követően Mózes megpróbálja „megkörmöközni” az Urat, azaz megkérdezni tőle, nem vonulhatna-e be estleg az Ígéret földjére mégis népével együtt. Ám az Úr ekkor – tőle meglehetősen furcsán – először ötölni-hatolni kezd, olyanokat mond, hogy „attól tartok, úgy éreznéd, mindaz, amit az Ígéret földjéről küldöttemként népednek mondtál, ígéretként nem bizonyult igaznak” (ígéret maradt csupán – a lehetőségek szerint minél inkább játszani az „ígéret” szóval)

– majd M. kérését határozottan meg is tagadja. Mondván, hogy „nem teheti”. Amin aztán M. fenn is akad, azaz megütközve csupán gondolni mer arra, hogy az Úr mégsem mindentudó. Ám helyette az Úr mondja ki ugyanezt, hozzátéve: „Hát éppen ez az! Nem engedhetem meg neked, hogy mindenhatóságomat kétségbe vond. Még kevésbé azt, hogy téged követve ugyanezt néped is kétségbe vonja.” (Ám ezt megelőzően az Úr kissé „fecsegőnek” mutatkozik: elárul egyet-mást a teremtés és gondviselés munkájának „mechanizmusáról” – saját lehetőségeinek korlátozása, az idő csak egyirányú lehet stb.) „Még hozzá joggal!”, teszi hozzá ekkor az Úr, M. meg úgy érzi, ezúttal is szájából vette ki a szót, úgyhogy ezen felbátorodva meri arról kérdezgetni, mi várna rá tulajdonképpen az Ígéret földjén, ha történetesen mégis bemehetne.

4. Ekkor aztán az Úr rövid vázlatát közli M.-sel Izrael népe ezutáni történetének (összeszedni a Bibliából) – feltételes módban: „attól tartok” – egészen a második templom pusztulásáig. A többire bizonytalanul utal csak.

5. Mire a meghökkent, sőt felháborodott M. felbátorodva arról kérdezi, miért így rendezni a *Nép* sorsát, miért ilyen bonyolultan. Miért úgy, mintha csakugyan nem mindenható lenne. Mire az Úr arról, hogy → büntetés (bűnök: *viszályok, hitetlenség, idegen istenek*), egyre inkább groteszkül ható kiselőadás arról, hogy ő csak viszonylag mindenható → valamikor abszolút mindenhatónak hitte magát (a teremtés elején pl., de ahogy előrehaladt . . . rájött, egyre inkább korlátozza tulajdon lehetőségeit → az idő csak egy irányban haladhat – amiért is bizonyos dolgok meg nem történtté tételéhez világom alaptörvényeit kellene átstrukturálnom . . . → megvallom neked, egynémely gyenge pillanatomban már-már félresikerültnek érzem a világomat, egészében véve csodának veszem, ámde olyan csodának, amely egyre inkább azzal fenyeget, hogy az idő előrehaladtával mind kevesebb hely lesz benne a csodák számára. Mert ma még úgy-ahogy, akár az is, hogy most itt vagyok nálad . . .

6. Ezen a ponton kezd el kételkedni M. abban, hogy csakugyan az Úrral beszél-e, vagyis hirtelen döbbsen rákérdez: „Ki vagy te valójában? Mondd!” Mire a válasz újra csak a „Vagyok, aki vagyok”, de mintha a hang most egy árnyalatnyit különbözne az „igazitól”, úgyhogy agyán át is villan nyomban, hogy az a valaki, aki most előtte áll, lehet akár a Sátán is, vagyis aki Évának és Ádámnak jelent meg a Paradicsomban,

még hozzá kígyóként . . . Ám közben a jelenség csak annyit mond még, hogy „Egyszer majd megtudod, ki vagyok”, majd „Engedj utamra!”, s ellépve M. mellett kilép a sátor ajtaján, ám amikor M. utánalépve kitekint, már nem lát senkit.

Utána egyedül maradván még hidegebbnek érzi a sátor sötétjét. Másnap hajnalban halva találják.

JEGYZETEK A MÓZES TÉMÁHOZ

Felesége: *Ciporra*

Isten hegye: *Hóreb*

Fia: *Gerson*

„A »*vagyok*« küldött engem hozzátok.”

A kígyóvá változtatott vessző.

Mózes már Egyiptomban *80 éves*, Áron *83*.

1. csapás: *A vizek vérré válnak*

2. csapás: *A békák*

3. csapás: *A tetvek* (tipolyok)

4. csapás: *Bogarak* (bögyök)

5. csapás: *Dögvész*

6. csapás: *Hólyagos fekély* (fekete himlő)

7. csapás: *Jégeső*

8. csapás: *Sáskák*

9. csapás: *Sötétség*

„Azért nem hallgat rátok a Fáraó, hogy az én csudáim sokasodjanak meg Egyiptom földjén.”

10. csapás: *Az elsősülöttek halála*

„Netán mást gondol a nép, ha harcot lát, és visszatérne Egyiptomba.”

Felhőoszlop, tűzoszlop.

A víz megédesítése. Manna és fűrjek.

Vízfakasztás. Hóreb.

Tízparancsolat, törvények, aranyborjú.

Az Úr haragja – kész elpusztítani Izraelt, de M. lebeszéli (*élete tán legnagyobb sikere!*)

Felhőoszlop leple alatt – az Úr látogatása M. sátrában.

Az Úr dicsősége – M. (?) bírhatja csupán.

M. nem mehet be az Úr sátrába – a felhő (éjjel a tűz).
 Népszámlálás (seregszemle) – több mint 600 000 a fegyveres.
 A tisztátalanok elkülönítése.

Befejezés És felméne M. a Moáb mezőségéről a Nábo hegyére . . .
 (V. 34.)

Közzéteszi SZLOBODA János

JEGYZET

A LÁTNIK ÉJSZAKÁJA

A jelentős író a próféták magjából ered. Kortársainál távolabbra és mélyebbre lát, de ezért az adományért keservesen meg is kell szenvednie. Varga Zoltán – aki immáron két éve csak műveivel van jelen közöttünk – szintén a látnokok fajtájából való, de azok közül, akik nem az istenséggel való egyesülés földöntúli mámorában nyitják szólásra ajkukat, hanem a kételyek és önmarcangolások pokoli kínjaitól hajtva. A prófétaságot „rühellő” Jónás és az Istennel pörlekedő Jób az ő ősei.

Varga Zoltánnak nem adatott meg, hogy életművét kiteljesítse. Néhány tökéletesre cizellált, páratlan remekmű mellett végül is torzóban maradt, bár így is a legjelentősebbek közé tartozik, amit délvidéki író – még jóval több idő birtokában is – a mi tájainkon alkotni volt képes. Mi, legközelebbi barátai éppen ezért tartjuk fontosnak, hogy a csonkán hátrahagyott munkákból is megmentjük, amit lehet.

Ennek az igyekezetnek az eredménye a *Híd* két egymás utáni (2001. szeptemberi és októberi) számában megjelent *Kötődés* (Helyzetjelentés kései siratóval), amely mintegy az író önéletrajzi ihletettségu, de ugyanakkor a Délvidéken roppantul időszerű nemzetiségi kérdést boncolgató regényének, a *Bábel árnyékában* címűnek az epilógusa. Az édesanyja halála után teljesen egyedül maradt, mozgásképtelen író viaskodik ebben a megrázó vallomásban múltjának kísérteteivel, és örökíti meg saját elmúlásának körülményeit, alkotó életének végső mozzanatait megrázó erővel, talán úgy, mint az a haditudósító televíziós riporter tette, aki egy frontjelentést dokumentálандó akaratlanul is a saját halálának a pillanatát örökítette meg felvéve filmszalagra . . .

Varga Zoltán utolsó, már csak megkezdett vállalkozása tulajdonképpen az említett témának: az alkotásban eltöltött élet naphunyásának a története – a bibliai parabola köntösébe öltöztetett végelszámolás minden földivel és földöntúlivál. Nagy kár, hogy – a vázlat tanúbizonyága szerint – az író csupán az első résszel és a következőnek mindössze néhány sorával készülhetett el, hiszen ebben a töredékben is megcsillan az egész mű nagyszerű koncepciója,

gondolati gazdagsága és az a többsikű, többretegű, nem csupán egy magyarázatot, értelmezést sejtető szövege, amely az olvasót mindig továbbgondolásra, sőt gyakran továbbmesélésre készíti.

Sajnos, az író halála ezúttal minket, olvasóit is megfosztott egy értékes irodalmi élménytől, alkotástól, ám némi vigaszul és kárpótlásul a hagyaték megőrizte a mű témavázlatát és a jegyzeteket, melyek segítségével bepillanthatunk az alkotóműhelybe, Varga Zoltán írói módszerének tanulságos „konyhatitkaiba”. A kész mű helyett az író jóvoltából birtokunkba került a mű csontváza, amely irodalomtudósnak, irodalmárnak – de talán az egyszerű olvasónak is – igencsak tanulságos lehet.

Végül hadd ejtsék néhány szót Varga Zoltán halálának körülményeiről. A 2000. év nagyhetében még rövid utazást tett: Szegeden járt Vicei Károly társaságában. Már akkor is fáradtságról, rossz közérzetről, emésztési zavarokról panaszkodott. Bár fájdalmai nem voltak, s a hozzá a hét végén kihívott mentőorvos sem észlelt semmi komolyabb szervi elváltozást vagy funkciózavart, úgy egyeztek meg, hogy az ünnepek után – tüzetesebb kivizsgálás végett – néhány napra majd befekszik a kórházba. Sajnos, a beteg ezt már nem érte meg, húsvét hétfőjén estefelé csendesen kiszenvedett.

Hogy utolsó novellahőiséhez, Mózeshez hasonlóan őt felkereste-e az Úr, akivel életében – kétkedő lutheránusként – éppen eleget pörlekedett, azt nem tudhatjuk. Az én aznap délelőtti és Vicei délutáni látogatásakor nem tett említést róla. De ha ez a vizit mégis megtörtént volna, úgy bizonyára megbékéltek egymással. Kár, hogy Mózeshez hasonlóan ő is csak távolról vethetett egy pillantást az Ígéret földjére, a soha meg nem született, utolsó, legtökéletesebb irodalmi alkotásra.

SZLOBODA János

